

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง*

A DEVELOPMENT OF ECO - TOURISM SUSTAINABLE USING THE COMMUNITY AS A BASIS OF NAYONG DISTRICT, TRANG PROVINCE

พระสมุห์สำรวย สุวรรณ (ทองเพ็ญ)*, ดิเรก นุ่นกล้า, พระครูนิติธรรมบัณฑิต (สุริยา สุริโย), ไพรัตน์ ฉิมหาดี

Phra SamuSamruai Suwanno (Thongpiang), Direk Noonklum, Phrakhru Nitithambundhit (Suriya Suriyo), Pairat Chimahad

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: 6503204006@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน ได้แก่ กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักวิชาการพัฒนาชุมชน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน นักวิชาการวัฒนธรรม นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ และการวิจัยเชิงปริมาณ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 375 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยรวม ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ด้านการจัดการในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน และด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการพัฒนาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$) และ 2) ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบว่า ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน มีการจัดการพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้โครงสร้างพื้นฐานที่มีผลกระทบต่ำ การจัดการพื้นที่ทางสังคม นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง สามารถจัดการท่องเที่ยวชุมชนด้วยตนเองได้

คำสำคัญ: การพัฒนา, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, ยั่งยืน, ชุมชนเป็นฐาน

Abstract

The objectives of this research are 1) To Study the development of sustainable ecotourism destinations using the community; It is the base of Na Yong District, Trang Province and 2) To Study suggestions and guidelines for developing tourist attractions. Sustainable ecological research using the community as a base in Na Yong District, Trang Province. It is a mixed method research (Mixed

* Received March 30, 2024; Revised April 19, 2024; Accepted April 25, 2024

Methods Research) consisting of qualitative research. Data were collected by interviewing 20 key informants including villagers in tourist destination areas tourist attraction operators community development academics local leaders community enterprises cultural academics Expert in forestry and quantitative research Data were collected by distributing questionnaires to a sample population of 375 people. The sample size was determined using Krejci and Morgan's formula. The results of the research found that 1) Community - based sustainable development of eco - tourism destinations in Na Yong District, Trang Province, including community participation in the development of tourist attractions. Policy and Ecotourism Strategy In providing knowledge and creating awareness Management aspect in taking advantage of Space for sustainability and the potential to be an eco-tourism destination There is a high level of development ($\bar{x} = 3.59$) and 2) Suggestions and guidelines for developing sustainable ecotourism destinations using community as a base. of Na Yong District, Trang Province, found that every sector must participate in planning. There is efficient space management, low - impact infrastructure use. Social space management leads to a strong community You can organize your own community tours.

Keywords: Development, Ecological, Living, Community Based

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นการเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม โดยไม่รบกวนสภาพพื้นที่ธรรมชาติ ทั้งนี้ยังก่อให้เกิดความพอใจและเห็นคุณค่าของธรรมชาติ ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมทั้งในอดีตและปัจจุบันในพื้นที่แห่งนั้น รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และลดผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นต่อสภาพพื้นที่ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความพร้อมให้กับชุมชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม (Lascurain, C., 1991) ซึ่งจะต้องส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย นอกจากนี้จะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวก ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการมุ่งเน้นที่คุณค่าธรรมชาติที่มีลักษณะเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว (ยุวดี นิรัตน์ตระกูล, 2539) ดังนั้น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีประโยชน์และมีความสำคัญ ดังนี้ 1) สร้างผลกระทบทางลบน้อยที่สุดต่อทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวโดยทั่วไปโดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณนักท่องเที่ยวเป็นสาเหตุหลักของการทำลาย แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมทั้งการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวการออกแบบกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ การสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตลอดจนชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวจะช่วยลดผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี 2) ช่วยกระตุ้นการสร้างความรู้ความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว โดยการให้การศึกษาทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นก่อนการเริ่มการเดินทางท่องเที่ยวผู้นำเที่ยวควรแนะนำจัดให้นักท่องเที่ยวได้เตรียมตัวก่อนการท่องเที่ยวด้วยการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการสร้างความเข้าใจสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อการเตรียมความพร้อมก่อนการเดินทางและในการเตรียมตัวก่อนการเดินทางนี้ยังช่วยลดผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นขณะเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เปราะบางด้วยสิ่งสำคัญใน

การให้คำแนะนำและการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว 3) ช่วยให้เกิดผลประโยชน์ทางการเงินโดยตรงเพื่อการอนุรักษ์ โดยช่วยกระตุ้นเงินทุนสนับสนุนเพื่อการปกป้องสิ่งแวดล้อม การวิจัย และการศึกษาผ่านความหลากหลายของ กลไก เช่น ค่าธรรมเนียมการเข้าชมอุทยาน ค่าภาษีของบริษัท โรงแรม สายการบินตลอดจนภาษีสนามบิน และการบริจาคด้วยความตั้งใจ ระบบของอุทยานแห่งชาติหลายแห่งได้ริเริ่มการสร้างสรรค์เพื่อการปกป้องพื้นที่ การวิจัยกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ เช่น ประเทศแอฟริกาให้การส่งเสริมการล่าสัตว์เพื่อการกีฬา และ 4) ช่วยให้เกิด ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ชุมชนท้องถิ่น จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง แหล่งท่องเที่ยวและชุมชน นำไปสู่การเห็นความสำคัญของชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เพราะ ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ หัวใจที่สร้างรายได้ตลอดจนความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ชุมชนท้องถิ่น (ไพริน เวชัญญะกุล, 2563)

จากประโยชน์และความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ สอดคล้องกับแผนพลิกโฉม ประเทศไทยหมุดหมายที่ 2 ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน ซึ่งมีเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของการพัฒนาระดับหมุดหมาย คือ เป้าหมายที่ 1 การท่องเที่ยวไทยเป็นการท่องเที่ยว คุณภาพสูงที่เชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมและบริการที่มีศักยภาพอื่น ตัวชี้วัดที่ 1.2 อันดับดัชนีขีดความสามารถ ด้านการท่องเที่ยวดีขึ้น โดยมีอันดับรวมไม่สูงกว่าอันดับที่ 25 และจำแนกรายด้าน ได้แก่ ด้านความปลอดภัยและ การรักษาความปลอดภัย ไม่สูงกว่าอันดับที่ 50 ด้านความยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่สูงกว่าอันดับที่ 50 ด้านสุขภาพ และสุขอนามัยไม่สูงกว่าอันดับที่ 50 และด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ ไม่สูงกว่าอันดับ ที่ 25 กลยุทธ์การพัฒนาตามกลยุทธ์ที่ 2 คือ การพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพรองรับนักท่องเที่ยว ทั่วไป กลยุทธ์ย่อยที่ 2.3 สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวในเมืองรอง โดยให้ความสำคัญกับ การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ส่งเสริมแนวคิดการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาระบบ และการจัดการ สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างฐานให้ชุมชนมีความรักในท้องถิ่นและรักษาวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนสร้างเครือข่าย และจัดหาเงินทุน เพื่อแบ่งปันชุมชนให้ยกระดับเป็นวิสาหกิจ เพื่อสังคมและสตาร์ทอัพ ซึ่งจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2565)

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น เป็นฐานที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของพื้นที่ ย่อมมีความรู้สึกในการที่จะรัก ห่วงแหน พึ่งพิง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ที่มีอยู่ในท้องถิ่น จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ โดยชุมชน จะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลาง ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ให้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ ควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อคงสภาพความอุดมสมบูรณ์ต่อไป

จังหวัดตรัง มีนักท่องเที่ยวเดินทางจากภายในประเทศและเข้ามาจากต่างประเทศจากสถิติในปี พ.ศ. 2565 จำนวน 524,936 คน แบ่งเป็นต่างประเทศ จำนวน 2,514 คน มีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นน่าสนใจ หลายอย่าง ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อีกทั้งมีประวัติความเป็นมาที่ น่าสนใจ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก สภาพภูมิประเทศที่สวยงามเอื้อต่อ การท่องเที่ยว จึงมีการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมาโดยตลอด มีการปรับปรุงเส้นทางเพื่อ การคมนาคมที่สะดวก มีการประชาสัมพันธ์ในเชิงธุรกิจการท่องเที่ยวและส่งผลให้เกิดการลงทุนเพื่อธุรกิจการ ท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ได้และการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น จากความเป็นมาและความสำคัญ ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ซึ่งได้ทำการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอนาโยง ประกอบด้วย ถ้ำเขาช้างหาย

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าสาคุบ้านไสชั้น อุทยานแห่งชาติน่าน้ำลำชาน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและชุมชน เพื่อนำไปสู่การได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างสมดุลมากขึ้น และเพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ให้มีความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่มีเนื้อหาตรงและสอดคล้องกับผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองไปยังประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มนักพัฒนาชุมชน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ และนักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ รวมจำนวน 20 คน มีดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน
1. กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว	6 คน
2. กลุ่มผู้นำท้องถิ่น	6 คน
3. กลุ่มนักพัฒนาชุมชน	2 คน
4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	2 คน
5. กลุ่มเจ้าหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว	2 คน
6. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ	1 คน
7. นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ	1 คน
รวมทั้งสิ้น	20 คน

3. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในอำเภอนาโยง จำนวน 375 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) สามารถแสดงได้ ดังนี้

$$n = \frac{38,851}{1 + (38,851) \times 0.05 \times 0.05}$$

$$n = 375.34946895985 = 375$$

4. แบบสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) โดยผู้วิจัยมีแบบสัมภาษณ์ซึ่งมีข้อคำถามโดยละเอียดตามที่ได้จัดเตรียมไว้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

4.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ตรงและถูกต้องแล้ว

4.2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ในตัวแปรตามด้านเนื้อหาของการวิจัยที่กำหนดไว้ ซึ่งแบบสัมภาษณ์ชุดนี้มี 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 แนวคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

4.3 ขอคำแนะนำจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อปรึกษาในการร่างแบบสัมภาษณ์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4.4 สร้างแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

4.5 นำแบบสัมภาษณ์ให้กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้เพื่อความเที่ยงตรงและถูกต้อง

4.6 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ได้ตรวจสอบความถูกต้อง ของเนื้อหา ประกอบด้วย

4.6.1 ผศ.ดร.ไพรัตน์ ฉิมหาด ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

4.6.2 พระครูวิจิตรธรรมโชติ, ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

4.6.3 พระมหาธีระยุท จิตตปุณฺณ, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดตันตยาภิรมย์ พระอารามหลวง อำเภอมะนัง จังหวัดตรัง

4.7 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงแล้วไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้ เลือกไว้

5. แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

5.1 การสร้างแบบสอบถาม

5.1.1 ผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถามที่สมบูรณ์

5.1.2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ ตามกรอบของการวิจัยเพื่อให้ครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

5.1.3 นำแบบสอบถามให้กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้เพื่อความเที่ยงตรงและถูกต้อง

5.1.4 นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ได้ตรวจความถูกต้องของเนื้อหา ประกอบด้วย

ผศ.ดร.ไพรัตน์ ฉิมหาต ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

พระครูวิจิตรธรรมโชติ, ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระมหาธีระยุทธ จิตตปัญโญ, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดตันตยาภิรมย์ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

5.1.5 หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดลองใช้ (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ตำบลน้ำผุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยมีลักษณะใกล้เคียงกับกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbact'Alpha coefficient) ได้ค่า IOC = 1.00 และได้ค่าความเชื่อมั่น 0.97

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

6.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นขั้นตอนรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

6.1.1 ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

6.1.2 ผู้วิจัยเป็นผู้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้คำถามที่ถูกสร้างขึ้นมาสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักพัฒนาชุมชน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ และนักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ

6.1.3 ผู้วิจัยนำคำตอบและได้บันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไว้แล้ว นำไปวิเคราะห์รวบรวมและเรียบเรียงรายละเอียดต่าง ๆ ให้ความถูกต้อง สละสลวยมากยิ่งขึ้นและนำเสนอต่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

6.2 ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช เพื่อลงพื้นที่ขออนุญาตหมาย สถานที่ วัน เวลา และนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

6.3 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปแจกให้กับกลุ่มตัวอย่างก่อนการดำเนินการสนทนาสร้างความคุ้นเคยแจ้งวัตถุประสงค์ อธิบายเหตุผลกับผู้ให้ข้อมูลแล้วเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเองแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามที่ต้องการ

6.4 นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปมาวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยแจกแจงความถี่และร้อยละ นำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยาย

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลผลโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายของเบสท์ (Best) ดังนี้

5 หมายถึง มีระดับการพัฒนา มากที่สุด

4 หมายถึง มีระดับการพัฒนา มาก

3 หมายถึง มีระดับการพัฒนา ปานกลาง

2 หมายถึง มีระดับการพัฒนา น้อย

1 หมายถึง มีระดับการพัฒนา น้อยที่สุด

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

7.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คือ รวบรวมคำตอบและข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาและเรียบเรียงให้มีความสละสลวย รัดกุมเข้าใจง่าย และแยกออกเป็นแต่ละด้านตามลำดับ

7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม คือ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยนำมาจัดระบบตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลต่อไปค่าสถิติพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ในข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐานซึ่ง ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ นำมาเรียบเรียงเนื้อหาให้มีความสละสลวย รัดกุมเข้าใจได้ง่าย และแยกออกไปเป็นแต่ละด้านตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

1.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 57.60 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 24.80 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 35.47 มีอาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 42.13 มีรายได้ 5,000 - 10,000 บาท/เดือน จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 32.80

1.2 ระดับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยรวมมีการพัฒนาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีระดับการพัฒนามากที่สุด ($\bar{X} = 3.67$) รองลงมา ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ($\bar{X} = 3.62$) ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ($\bar{X} = 3.61$) และด้านการจัดการในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ($\bar{X} = 3.55$) ส่วนด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีระดับพัฒนาน้อยสุด ($\bar{X} = 3.52$) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (n = 375)

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	ระดับการพัฒนา		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	3.62	0.03	มาก
2. ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	3.52	0.02	มาก
3. ด้านการจัดการในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	3.55	0.01	มาก
4. ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก	3.61	0.03	มาก
5. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	3.67	0.06	มาก
รวม	3.59	0.02	มาก

2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

2.1 ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ได้แก่ ต้องมีแนวทางและนโยบายที่ชัดเจนเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ภาครัฐบาล ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคสังคม ภาคศาสนา และภาคสื่อมวลชน รวมถึงชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาประชุมหารือแนวทางการพัฒนานโยบายและกลยุทธ์เพื่อเป้าหมายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ของชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มร่วมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรสังคม ทรัพยากรวัฒนธรรม ลดการบริโภคที่มากเกินไป เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสร้างความยั่งยืนให้กับ ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นให้อยู่กับคนรุ่นหลังสืบไป

2.2 ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ซึ่งสามารถทำได้โดยการปรึกษาหารือกับผู้นำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนทำงานร่วมกับองค์กรท้องถิ่น เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ระบบนิเวศน์ป่าสาคุ รวมถึงการแสดงความเคารพต่อ วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น นอกจากการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนแล้ว วัฒนธรรมท้องถิ่นยังสามารถ เป็นจุดขายได้อีกด้วย

2.3 ด้านการจัดการในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ได้แก่ จะต้องมีการจัดการพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็น พื้นฐาน ด้วยการใช้แนวทางปฏิบัติในการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน การใช้โครงสร้างพื้นฐานที่มีผลกระทบต่ำ และการจัดการพื้นที่ทางสังคม ได้แก่ มีจุดเช็คคอินสำหรับถ้ำรูป มีบริการอินเทอร์เน็ตตามจุดต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน กรมป่าไม้ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา ฯลฯ จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงการเสริมทักษะขององค์ความรู้ทางด้านภาษาต่างประเทศให้มัคคุเทศก์ในชุมชน จึงมีความเป็นไปได้ที่จะสร้างจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็น ประโยชน์ต่อทั้งสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น

2.4 ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ได้แก่

2.4.1 การสร้างการรับรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่ง สำคัญที่ต้องทำก่อน เพื่อสร้างจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม สามารถทำได้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดอบรม การจัด นิทรรศการ การจัดเวทีเสวนา เป็นต้น

2.4.2 การสนับสนุนการศึกษาและการอบรม เป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับชุมชน เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

2.4.3 การสร้างจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม ต้องมีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ และการปรับปรุงสภาพแวดล้อม เพื่อสร้างความตระหนักรู้และจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชนและ นักท่องเที่ยว

2.4.4 การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นการอบรมที่ให้ความรู้และประสบการณ์จริงแก่ ผู้เข้าร่วมอบรม เนื้อหาของการฝึกอบรมครอบคลุมถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับ การอนุรักษ์และการปรับปรุงสภาพแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ การกำจัดขยะ การลดการใช้พลังงาน เป็นต้น

2.4.5 การจัดนิทรรศการ เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบที่น่าสนใจและเข้าใจง่าย นิทรรศการสามารถจัดแสดงได้ทั้งในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4.6 การจัดเวทีเสวนา เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เวทีเสวนาสามารถจัดขึ้นได้ทั้งในระดับชุมชนและระดับท้องถิ่น

2.5 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

2.5.1 หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ควรเข้ามาระดมความคิดเห็นภายในชุมชนที่ดำเนินการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางพัฒนารวมไปถึงการปฏิบัติร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานรัฐ ชุมชน และผู้ประกอบการ เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.5.2 จะต้องมีการดำเนินการเพื่อให้ภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมและนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการท่องเที่ยวชุมชนด้วยตนเองได้ ด้วยการนำทุนชุมชนองค์ความรู้ที่สร้างขึ้น โดยชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยองค์กรท้องถิ่นมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุน

2.5.3 จะต้องมีการประชุมกลุ่ม เพื่อขยายให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูล เพื่อชี้ให้เห็นคุณค่าของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ทั้งตรงและทางอ้อม พร้อมทั้งมีการเปิดอบรมให้ความรู้ทุก ๆ ส่วนให้แก่ผู้ที่ต้องการและสมัครใจ

2.5.4 ควรมีการเปิดรับสมาชิกในชุมชนเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้กลุ่มการท่องเที่ยวจะได้มีสมาชิกใหม่ ๆ เข้ามามีส่วนร่วมการทำงาน โดยเฉพาะชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ อีกทั้งยังได้ปลูกจิตสำนึกให้รักบ้านเกิดของตนเอง

2.5.5 ควรให้มีการเพิ่มคนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการ และเป็นผู้สนับสนุนหลักในการทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงาน ภาคีเครือข่าย เพื่อเป็นการบริการนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง

2.5.6 ควรมีการประชุมชี้แจงให้ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมวางแผนการบริการนักท่องเที่ยว โดยเชิญหน่วยงานที่มีความรู้ ความสามารถเป็นเจ้าภาพ และผู้สนับสนุน เช่น การจัดอบรมเสริมทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศแก่คนในชุมชน การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอหนองไผ่

2.5.7 ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ได้มาตรฐาน สามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการได้ตลอดทั้งปี และมีการประชาสัมพันธ์ให้มาเยี่ยมชมชุมชน โดยนำเสนอวิถีชาวบ้าน การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการดำรงชีวิตของคนในชุมชน มีการนำผลิตภัณฑ์อาหารในชุมชนมาจำหน่ายเพื่อเป็นสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน

อภิปรายผล

1. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอหนองไผ่ จังหวัดตรัง โดยรวม มีการพัฒนาอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีระดับการพัฒนาสูงสุด รองลงมา ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก และด้านการจัดการในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ส่วนด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีระดับการพัฒนาน้อยสุด ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอหนองไผ่ จังหวัดตรัง

2.1 ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจน โดยกำหนดเป้าหมาย แนวทางการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยว การบริหารจัดการ และงบประมาณ เป็นต้น เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ ภาสกร จวนสง่า ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านท่าลั้ง จังหวัดอุบลราชธานี และชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร” ซึ่งให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ต้องมีการกำหนดแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนและสอดคล้องกัน โดยได้นำเสนอแนวทางไว้ 2 แนวทาง คือ แนวทางที่หนึ่ง ระดับชุมชน ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชน เอกชน และผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เปิดเวทีสาธารณะให้ชุมชนกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ โดยมีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนในการวางแผนทั้งในด้านพื้นที่ ศักยภาพ และการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นและการทำงานเชิงรุกของภาครัฐ แนวทางที่สอง ระดับภูมิภาค ภูมิภาค ควรมีศึกษาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีการเชื่อมโยงกันเป็น

เส้นทางการท่องเที่ยวโดยใช้จุดเชื่อมต่อในมิติของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีเรื่องราว (Story) หรือวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดจุดท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนได้เสนอแนะ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ภาสกร จวนสา, 2565)

2.2 ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรนำวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต ฯลฯ โดยเน้นการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต ฯลฯ ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความสามารถ เพื่อให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ ราชินี อธิชัยกุล และรชพร จันทรสว่าง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย” โดยทำการประเมินค่ามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติทั้ง 6 แห่ง อยู่ในระดับมาตรฐานดีมาก คือ มีค่าคะแนนระหว่าง 71 - 80 คะแนน ทั้งนี้ จากเงื่อนไขการประเมินของผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น อุทยานแห่งชาติของไทยมีทรัพยากรทางธรรมชาติซึ่งเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ พบว่า ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความโดดเด่นทางธรรมชาติ มีความหลากหลายของป่าไม้ และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น ลักษณะภูมิอากาศที่หนาวเย็นสบายตลอดปี และการเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน การรับรองเป็นแหล่งมรดกโลกด้านธรรมชาติจากองค์การ UNESCO ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรเน้นการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความสามารถ เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ราชินี อธิชัยกุล และรชพร จันทรสว่าง, 2560)

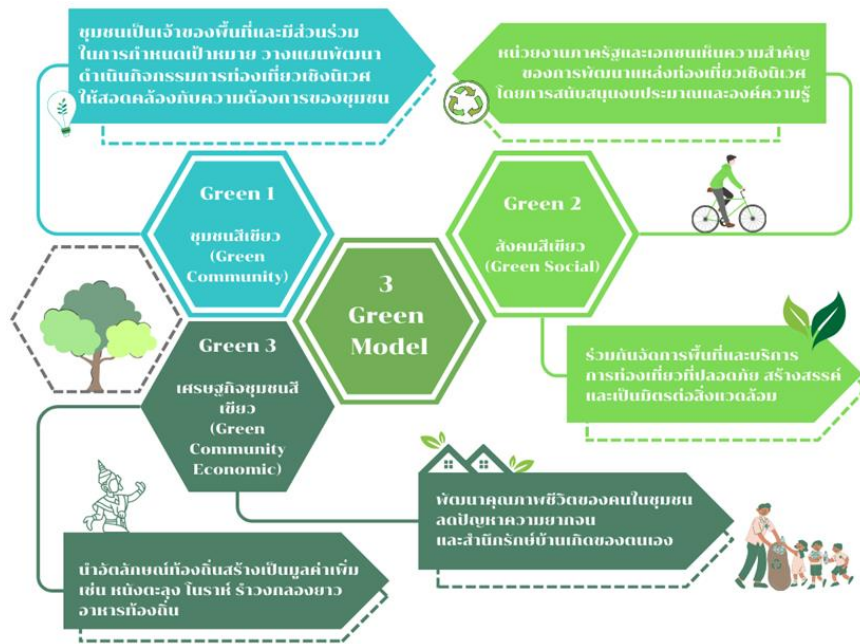
2.3 ด้านการจัดการในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะแก่ชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม ฯลฯ (อัจฉราพรรณ ตั้งจตุรโสภณ และคณะ, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับ อุษณีย์ วัชรไพศาลกุล ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่คุ้งบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” ซึ่งประเด็นที่เป็นโอกาส (Opportunities) ของการสร้างมูลค่าเพิ่มของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ คุ้งบางกะเจ้ามีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญหลายแห่ง รวมถึงมีที่พักและรีสอร์ทที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มุ่งเน้นเรื่องความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายที่ทั้งให้ความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลิน นอกจากนี้ยังสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายทั้งการเดินทางทั้งทางบกและทางน้ำ (อุษณีย์ วัชรไพศาลกุล, 2563)

2.4 ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก สร้างการรับรู้และจิตสำนึก โดยให้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะแก่ชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ ราณี อิลิชัยกุล และรชพร จันทรสว่าง ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย” โดยให้ข้อเสนอแนะและแนวทางในด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกไว้ว่า มีการจัดศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวและมีการจัดการสื่อความหมาย โดยเน้นกิจกรรมส่งเสริมการสร้างจิตสำนึก ซึ่งอุทยานแห่งชาติเกือบทุกแห่งดำเนินการอยู่แล้ว เช่น โครงการขยะคืนถิ่น และการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่หรือชาวบ้านในท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้นำเที่ยว เป็นต้น ดังนั้น การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน นักท่องเที่ยว โดยให้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสม (ราณี อิลิชัยกุล และรชพร จันทรสว่าง, 2560)

2.5 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ต้องสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยกำหนดแนวทางและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอนของการพัฒนา พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนศักยภาพของชุมชน โดยให้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะแก่ชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงแตกต่างจาก พยุงพร ศรีจันทร์ทองชัย ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมภูตโปงบ้านบุงกุ่ม ตำบลนาหอ อำเภอเด่นชัย จังหวัดเลย พบว่า ปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากคณะทำงานยังไม่เข้มแข็ง ไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวจัดขึ้นในช่วงฤดูหนาวเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ไม่ต่อเนื่อง จึงไม่สามารถนำมาเป็นรายได้หลัก ดังนั้น ผู้จัดการท่องเที่ยวบางส่วนให้ความสำคัญกับอาชีพหลัก จึงไม่มีเวลาที่จะจัดประชุมหาแนวทางการพัฒนาร่วมกันการแก้ปัญหาจึงเป็นภาระของคนทำงานไม่กี่คน จึงมีปัญหาในการหาบุคคลที่จะทำหน้าที่ผู้ติดต่อประสานงาน มีเหตุผลที่ไม่เพียงพอ เพราะไปทำงานต่างจังหวัดและยังไม่สามารถเป็นมืออาชีพได้ จึงได้เสนอแนะว่า ชุมชนจะต้องขับเคลื่อนด้วยตนเอง เรียนรู้การแก้ปัญหาและดำเนินการด้วยตนเองเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกภาคส่วน (พยุงพร ศรีจันทร์ทองชัย, 2563); (พัชรินทร์ จึงประวดี, 2560)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง” ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้จากการวิจัย คือ 3 Green ซึ่งเป็นกระบวนการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ปลอดภัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มี 3 ระดับ ดังนี้

ภาพที่ 1 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

1. ระดับชุมชนสีเขียว (Green Community) ได้แก่ ชุมชนเป็นเจ้าของพื้นที่และมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีกระบวนการ คือ การกำหนดเป้าหมายการวางแผนการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว การขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและนโยบายของทางรัฐบาล รวมทั้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2. ระดับสังคมสีเขียว (Green Social) ได้แก่ การที่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการสนับสนุนงบประมาณและองค์ความรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและทักษะที่จำเป็นสำหรับคนในชุมชนซึ่งอยู่ในพื้นที่ได้บริหารจัดการ พร้อมทั้งสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งคำนึงถึงการจัดการพื้นที่และการบริการการท่องเที่ยวที่ปลอดภัย สร้างสรรค์ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3. ระดับเศรษฐกิจชุมชนสีเขียว (Green Community Economic) ได้แก่ การสร้างรายได้ที่เกิดจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้หมุนเวียนภายในชุมชน โดยการนำอัตลักษณ์มาสร้างเป็นมูลค่าเพิ่ม เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (โนรา หนังตะลุง ร้างกลองยาว) อาหารท้องถิ่น วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการบริการและต้อนรับนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริง รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนมีความสุข ลดปัญหาความยากจน และสำนึกรักษ์ท้องถิ่นของตนเอง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ด้านการจัดการในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน และด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง เพื่อให้รายได้หมุนเวียนในชุมชน รักษาทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่คู่กับชุมชน ลดปัญหาความยากจน ทำให้เกิดจิตสำนึกรักษ์ความเป็นท้องถิ่นของตนเอง บทบาทที่

สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมในการออกแบบ วางแผน และดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยภาครัฐควรสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เช่น การให้ความรู้ การฝึกอบรม และการสนับสนุนงบประมาณ เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้มาตรฐานปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ต้องนำระบบดิจิทัลที่ทันสมัยมาเก็บรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่น สามารถค้นคว้าและเข้าถึงข้อมูลที่เป็นปัจจุบันได้ โดยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ 1) ทำการศึกษาศักยภาพของชุมชนและพื้นที่ก่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานนั้น ควรมีการศึกษาศักยภาพของชุมชนและพื้นที่อย่างรอบด้านโดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ ความเข้มแข็งของชุมชน ความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นต้น การศึกษาศักยภาพจะช่วยให้ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวางแผนการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

2) สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเต็มรูปแบบตั้งแต่เริ่มต้น โดยชุมชนควรมีส่วนร่วมในการออกแบบ วางแผน และดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนควรตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนเอง และร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ชุมชนต่อไป 3) พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างแท้จริง กิจกรรมการท่องเที่ยวควรหลากหลายและน่าสนใจเหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว 4) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านการท่องเที่ยว ชุมชนควรได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เช่น การให้ความรู้และฝึกอบรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ชุมชนมีองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ 5) การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยภาครัฐควรทำหน้าที่ในการกำกับดูแล ภาคเอกชนควรสนับสนุนด้านทุนและเทคโนโลยี และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- พยุพพร ศรีจันทร์. (2563). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ภูเตาโป่งบ้านป่งกุ่ม ตำบลนาหอ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย. วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 15(51), 33-43.
- พัชรินทร์ จีประวัตติ. (2560). ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาตลาดคลองสวนร้อยปี อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, 12(1), 36-49.
- ไพริน เวชัญญะกุล. (2563). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. วารสารการพัฒนาท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน, 2(1), 51-63.
- ภาสกร จวนสง. (2565). การประเมินศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าลั้ง จังหวัดอุบลราชธานี และชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร. วารสารบัณฑิตวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 9(1), 353-374.
- ยุวดี นีรัตน์ตระกูล. (2539). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ขอนแก่น: ศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ราณี อิศัยกุล และรชพร จันทรสว่าง. (2560). การพัฒนามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 11(ฉบับพิเศษ), 1-17.

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566 - 2570). เรียกใช้เมื่อ 18 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.nesdc.go.th>.
- อัจฉราพรรณ ตั้งจาตุรโสมณ และคณะ. (2563). โมเดลสมการโครงสร้างความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อจุดหมายปลายทาง ในการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 14(2), 174-188.
- อุษณีย์ วัชรไพศาลกุล. (2563). แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่คุ้งบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยธนบุรี, 14(3), 107-119.
- Lascurain, C. (1991). Tourism, ecotourism and protected areas park.UK: International Organizati on for Conservation of Nature.